

Н. Королева

ПЕРШІ ФЕРІЇ

Раба Божа. Знову „вдома“. Англо-український Щедрий Вечір. Вієві маски. Оперовий хірург. Живий „вертел“. Три солістки — ще не тріо. „Сироти“. Ворожба. „Шовкова пані“.

Вже три місяці гнітило Ноель одноманітне інститутське життя, таке ж далеке їй і чуже, як і першого дня, коли вона опинилася поміж цими сливе дорослими дівчатами, які мали, або так часто попадали в психіку дітей, що були примушені нудитись у хаті в дощовий день.

Статут, дисципліна, непорушний порядок існував також і в монастирі, але ж яке все те було інакше! Там кожному була ясна й зрозуміла всяка постанова, всякий припис і кожен знав, чому саме він має тих приписів триматися. Тут же було, як у війську: сказано, щоб було так, а не інакше, то й даремно було над цим морочити голову, бо ж на всі „чому“ — була завжди та сама втерта відповідь: — „Так помагається“.

Часами вона мала відміну:

— „Так помагається по уставу“, або: — „Так помагається по формі“!

Тому й тутешні дні, що сірою валкою зникали разом із листочками відривних календарів у безповороття, були також немов одягнені в „казенний“ однострій. І не надаремно, вираховуючи щовечора, скільки ще тих нудних днів залишилося до різдвяних ферій, відзначали інститутки їх у своїх „общих тетрадах“ виключно зерами.

Щоденні пустощі й збитки не цікавили Ноель, навпаки — ще дужче її томили й дратували. Ближчої приязні ні з ким вона не навязала. Лекції не цікавили, бо вона вже все те знала й часто в ширшому обсязі. Залишалися тільки книги. І вона читала систематично здебільша про прадавній світ Вавилонію, Асирію, Єгипет, немов навмисне, щоб не помічати того, що було перед очима.

Одного дня пішла чутка, що Вірочка Сулима, більш знайома з Ноель, бо їхніх батьків вязала стара приязь, — тяжко захворіла. Була тільки зо два дні в лічниці, і то в такій стані, що Ноель до неї не пустили. Третього дня багато інституток бачило з вікон „великої“ рекреаційної залі, як до закритої коляси „каріятиди“ з доктором укладали обложену подушками та обмотану ковдрами незугарну мумію. А коли на вечірню молитву зібралися знову до залі всі вихованки інституту, директорка звеліла додати до звичайних щоденних молитов ще окрему молитву: — „За рабу Божу, немічну дівчицю Віру“.

Ноель дивно вразило те слово „раба“... Там, в покинутих радісних і вільних країнах не треба було „рабста“ навіть для того, щоб служити Господеві*. Щоправда, люди називали себе

* Слово „раб“ має в церковно-слов'янській мові, подібно, як і латинське „servus“, двояке значіння: 1.) невільника і 2.) слуги взагалі. В церковних молитвах ужите воно в значінні другім. Натомість авторка інтерпретує його в значінню першім. Релігійний же дух різних середовищ це інша справа.

в молитвах „слугами Божими“, бо ж таки й справді більшість із них хотіли служити Йому, але не як раби служать грізному володареві — автократові, що невимовно карає за всяку провину, чи й без провин. Служили Йому з вдячності за стільки сотворених Ним радощів, за красу світа, за нескінчими Його дари й милосердя... Та ж кілька разів уже доводилося тут Ноель почути, що „католицизм“ — це тиранія, бо він вмішується в найінтимніші деталі життя, вяже думку, волю, обмежує й упокорює індивідуальність. Це він — „католицизм“ зробив ту „бідну“ Європу такою шабльоновою, трафаретною, відібрав їй оригінальність і „розмах“... Чи ж так? — Там віра, справді, перепліталася дуже тісно з усім життям, так що неможливо було уявити собі одно без другого. Але ж і тут віра була в усіх формах життя, тільки ж вона була накинена кимсь згори, примусова, „наказана“ під страхом неминучої кари. Ноель ніяк не могла забути оповідань про те, що брати товаришок „мусіля“ сповідатися вдома в „страстну седмицю“ й привозити начальству посвідку панотців, що вони справді сповідалися. Знала й із власного вже досвіду, що найбільших кар можна було зазнати за непояву на Богослужбах у „табельні дні“, коли святкували патронів царської родини... Помічала, що всі, або майже всі, з неохотою виконують приписи релігії, без найменшої духової потреби, і що та релігійна „практика“ тільки обвантажує життя. Тим часом, „там“ люди потребували віри, щоб можна було спертися на неї, щоб зробити своє життя легшим і світлим. А тут... Хіба ж може „раб“ прийти й притулитися до ніг свого пана з повним ніжності серцем?! — І вона молилася за Вірочку „своїй“ завітчаній трояндами Мадонні...

Нарешті надійшли різдвяні вакації. Ноель знову опинилася „вдома“. І хоч мало чим був їй ближчий той „свій“ дім, але ж у цих „надземних криптах“ була вона принаймні незалежніша та мала бодай дві близькі істоти. Були це: Люїза, що приймала життя однаково, як і Ноель, та Маруся, в якій вона чула щирість і відчувала щось, коли не цілком „своє“, то принаймні не чуже. В зустрічі з Марусею незмінно виринало щось подібне до забутої пісні, приємної й солодкої, — але якої не можна було ні докладно пригадати собі, ні цілковито забути.

Вертаючи, думала про батьків. До батька відчувала повну симпатію й пошану та була йому вдячна, що не накидає їй свого батьківського авторитету. А мачуха?... Ну, мачуха була — велика перешкода. Ніби якась висока, холодна кам'яна стіна, що несподівано стала їй на дорозі. Обійти того муру тепер же Ноель не може. Розбити — тим більш. Але, коли настане відповідна хвиля, доведеться той мур „перескочити“... Отже тоді доведеться зробити сильний розгін до того скоку... Але ще не тепер. Тепер же дійсністю були Різдвяні свята, і навіть ці перші свята „вдома“... мусять же вони принести якісь радощі. І Ноель щиро тишилась...

Але трапилася несподіванка. Вдома не застала вона батьків: belle-maman ще перед трьома днями відїхала до Монте Карльо,

а тато вчора подався до маєтку на полювання. Не було вдома й „Марі-Андре“: вона дістала відпустку й поїхала кудись на село.

— А ти собі запам'ятай, Наталенко: „баба з воза — коням легше“. Та ми й самі вшкваримо таке свято, що аж закаблукам буде парко...

— „Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам,
Дістанеться й передам“ — виспівувала задоволена Маруся.

— *Се qu'on va s'amuser!* [Отже погуляємо!], — обнімала й лашилася мадмуазель Люїза, показуючи отримані різдвяні подарунки від Ноелених батьків. — Але таки найліпший подарунок, що вони лишили нас на свята самих.

— І я ж кажу: будемо колядувати зрання до вечора, — притакувала Маруся.

— А, правда, — погоджувалася Люїза, — ми зробимо прекрасне тріо коло вертепу, як у нас, в Провансі...

Але ж із подарунками дістала Ноель і лист, а в ньому ма-чуха домагалася, щоб Ноель обов'язково провела Свят-вечір у Сулимів, бо їм уже це обіцяно. „Родина ця бездоганна, — писала вона — й тобі вийде на користь перебути якийсь час між ними, — бо Віра ще й твоя товаришка, тепер — бідна — тяжко хвора. Це дає тобі змогу згадати на свій монастир та взяти на себе ролю доброго самарянина“.

— Обійдеться й без Сулим, як циганське Різдво без мар-ципанів, — враз вирішила Маруся. Нумо, ліпше вчитися колядок, і вона повною силою низького контральта затигла:

„Дівка Маринка по воду ходи-и-ла,
Святи-ий вечір добри-й вечі-ір!..“

І мадмуазель Люїза також умовляла Ноель лишитися вдома на Свят-вечір. Але по заході сонця Сулими прислали по неї колясу. В листі ж була й дописка німичної подружки. — „Будеш себе почувати в нас, як вдома“ — писала Вірочка.

Ноель усміхнулась. — „Певне, що так, як і „вдома“. Буде так само чемно, буде так само... нудно... І так само згадають про все конечне, але не згадають, як не згадали й батьки, що завтра її — Ноель — іменини“... Так Маруся лишилася вдома сама.

У Сулим, крім хворої Віри, яку принесли до вечері в кріслі, було ще чотири доньки.

— „Як пять дочок мати, то краще й не жити!“ — часто підспівував їхній татко за Марком Кропивницьким, але ж це було тільки улюблене й кольоритне мотто. В дійсності він любив усі свої доньки, як і свою високу та кошаву дружину, що, проживши півжиття в Києві, майже нічого не втратила зо своєї англійської вдачі й зовнішності. І вдома всі притримувались англійського „тону“. Тому і Свята Вечеря почалася квартетом англійського різдвяного хоралу, як годилося на Christmas-evening, відзначений букетом гостролистника й омели, що був підвішений під лампою

над столом їдальні. Такими китичками з червоними ягідками були прикрашені й усі прибори. Це було на честь господині.

Але ж не забули й про господаря. На трикутному столічку-полічці „на покутті“, під образами в золочених шатах стояли на сніні миски з кутею й узваром, прикрашені маленьким „дідухом“, перевязаним блакитною стрічкою. Серед стола велика миса, повна пирогів, за які на початку вечері сховався господар Микола Миколаєвич і, „як закон велить“, відбув традиційний діяльог із дружиною й дітьми.

— Чи бачити мене?... Дай же, Боже, щоб за пирогами...

— Хтось чхнув. Це був сигнал, щоб роздавати подарунки.

Коли вже всі втомились їсти безконечну кількість „обрядових“ страв, увійшов старший льокай без тарілок у руках і щось потиху сказав Миколаєві Миколаєвичеві. Господар, весело посміхаючись, вибачився і попрохав перейти до великої залі, що вся була залита світлами з великої, розкішної ялинки.

Відчиненими наростіж дверима в прихожу — влилася ціла хвиля звуків: сміх, вітання, гомін молодих голосів, шелест шовку. У залю вступив майстерно замаскований довговолосий козак, з прозорими великими віями. Був це „Вій“, що привів із собою цілу зграю постатей, щоб вітати господарів із Святами.

— „Ряжені“, „ряжені“! — раділи всі дівчатка несподіваним гостям, називаючи по-московськи маскараду.

— Колядники! — поправив „спудей“ Могилянської Академії в оздобленому золотом контуші.

А „Вій“ представляв приязним:

— Мої джури: Козак Мамай, Бассаврюк... Панночка з Замку... Горда полячка... Андрій і Остап...

— Чомусь не бачу старого приятеля, Тараса Бульби? — відразу справно зачав господар.

— Занедужав, бідолаха, — доложила баба Риндичка, притримуючи за пазухою свитки вязанку бубликів і горілчану пляшку. Ще зранку наївся куті, не витрамав до зорі, от і „йойкає на... серце“ вдома... Дозвольте, пане господарю, поколядувати...

Хтось присів до рояля й добре дібраним хором пролунало: — Добрий вечір тобі, пане Господарю... Радуйся...

Поважну колядку всі слухали серед урочистого спокою. Але тільки що вона скінчилась, виступив наперед Козак Мамай: Мені ваша сумна! Послухайте моєї! — і затягнув високим, дзвінким тенором:

— На синьому морі,

Під припічком долі...

— Де куца собака обметицю їла, — підхопив круглий Бассаврюків бас, а за ним увесь хор колядників:

— Де не взялася з помийниці супротивна хвиля,
Тому куцому собаці хвоста відкрутила.

І знову продзвеніло тенорове Мамаєве сольо:

— А я сильно ізлякався...

Хор продовжував:

— На темнії луги, на густі ліси, на дикі степи,
І на піч у куточок сховався.

Через комин поглядаю:

Там вареники-невільники в сметані потопають,

А я до них велике милосердя маю —

В бездонний глечик усіх повкидаю...

Вибухи сміху за кожною новою фразою, прекрасна інтерпретація, щировеселі пустощі колядників витворили в освітленій залі справді небувало-веселу наладу. Оля Сулима, добра піяністка, підсіла до рояля й заграла улюблений тоді вальс „Дунайські хвилі“. Кілька пар заточилося по залі. Але до піяніно підійшла Риндичка, якийсь час уважно оглядала інструмент, поглянула й за нього й під нього, а потім торкнула пальцем у плече Олю: — Панночко! А може б і я втяла щось на цій штукерії... Дозволите?

Оля з радістю уступила місце, а Риндичка вже розвішувала на свічниках рояля свої бублики й, підтягнувши спідниці, щоб добре поставити ноги на педалі, з місця вправленою рукою з повною силою почала бравурну мазурку з „Коппелії“. Коли ж у танку перейшло кілька пар довгу залю, Риндичка взяла кілька неутральних акордів і перейшла на палкий пориваючий до танцю гопак.

Козак Мамай з панночкою, що була одягнена в срібний кунтуш і прибрана безліччю разків намиста, вискочили на середину залі. Всі впили очі у граціозну пару... Але враз у прихоржій — у якій двері лишилися відчинені й звідкіля виглядали всякі „домочадці“ й частина слуг, — розтяв повітря різкий дзвоник. Риндичка нагло урвала гру. Господарі й гості дивилися на двері, що їх відчиняв льокай. Але замість сподіваної нової групи колядників, у дверях появилася висока постать популярного в Києві хірурга Гната Маковського, власника найліпшої київської лічниці. Всі на мить замовкли, — такий незрозумілий мав він вигляд: без шапки, без кожуха й навіть без жакета, в самій камізьці.

Микола Миколаєвич кинувся до нього, відразу зрозумівши, що тут не жарти.

Доктор привітався загальним поклоном і, перепросивши, оповідав:

— Маю я в Юріївській лічниці двох тяжко недужих. Коли вийшов відтіть, то в темному провулку підступили до мене три осібники й домагалися, щоб я „купив у них моє футро“. От же, це вже втретє цієї зими. Було до вас найближче... То ж прошу ласкаво, позичте якусь одежину, Миколо Миколаєвичу.

Тим часом Риндичка витягала з кишені пенсне й, скидаючи маску, говорила:

— А чи не простудила вас, товаришу, така несподівана хі-

рургічна операція. Я-хоч і абстинент, але раджу вам насамперед коняку!

В одежі баби Риндички був замаскований не менш знаний у Києві доктор Модест Левицький, відомий письменник...

Коли вражіння з пригоди д-ра Маковського трохи затерлося, — колядники почали прощатись:

— Нас чекають на Катериненській, у Тарновських - Забело. Мусимо поспішати...

Попрощалися з гостинними господарями й Ноель та мадмуазель Асту, памятаючи, що вдома сумує сама Маруся.

Але Маруся не сумувала. Чекаючи на їхній поворот, вона ладила другу багату кутю в кімнаті Ноель. Була тут маленька „звізда“ на взірець тих, що тієї ночі носили колядники по селах, була й звичайна пшенична кутя з медовою ситою та всякі солодоші, маківники, медівники, горіхи, насіння...

І Маруся докладно розповідала, як відбуваються на селах Різдвяні свята, і співала колядки. Але Ноель і Люїза почувалися трохи втомлені, тому в хаті запанував спокійний, навіть елегантний настрій.

— Ах, — зідхнула й завжди весела мадмуазель Асту: — Цю ніч і в нашій Dieu-le-fit проводять винятково... І вона почала оповідати про звичаї в Провансі...

— Хочете? — Розповім і я вам про одну Різдвяну ніч, що залишила в мені незабутнє вражіння, — сказала Ноель.

— Ось ти, Марусю, розповідала про „вертеп“. Так там грають ляльки, а я бачила правдивий „живий вертеп“, де грали живі люди, можна сказати, ціле село.

Минулого року ні я, ні моя найближча приятельна Нієвес Гонзалєс про їзду додому на свята не могли й думати. Щодо мене, ви знаєте, чому, а батьки Нієвес живуть аж у Бразилії. До того ж і в неї, як у мене, нема рідної мами, тільки дуже гарна belle-tata. Між іншим, мабуть воно так добре й назвали французи мачуху, що її краса буває найважливішою прикметою й причиною, чому вона стає за матір чужим дітям...

Ноель трохи задумалась. Але за хвильку вже продовжувала оповідання, як одна з подружок, Анрієта д' Ескад, запросила їх обох на Різдвяні свята до маєтку своїх батьків, де їх замок був у Високих Піренеях, близько Карпентра...

— Карпентра? — здивувалася мадмуазель Люїза? — А знаєте, мадам, я пробула в Карпентра майже цілий рік. І також бачила там Різдво...

— Ну, розповідайте вже хоч обидві далі, — нетерпеливилася Маруся.

Ноель розповідала.

Не було там ні снігу, ні морозу, ні голих дерев, перемішаних із чорними силюетами вкритих жалобою ялин. Не було там ні важких кожухів, ні отих страшних гумових кальош, пообшиваних смушком, ні саней, ні совгів, ні червоних носів та відморожених вух. Тепле-препле повітря, напоєне запахом евкаліптів. А крізь

той гірково-смолистий аромат уже вчувалися солодкі пахощі мімоз та помаранчевого квіту. На світі ж, що увесь — як суцільна прозора блакитна казка, ніби не існує нічого іншого, як тільки пастухи та зорі. Їх бо тільки й видно довкола: перших — по сході, других — по заході сонця...

— Так, так, втрутилася Люїза, — це, дійсно, така блакитна країна, що оспівана Мегерлінком в „Синій пташці“... Там — повно усміху й погожих радощів...

— Ах, хотіла б і я там колись побувати, — зідхнула Маруся. — Та, де там. Розповідай, Наталенко — й вона притулила до Ноель свою завітчану голову.

— В тамошніх селах, що приліплені, мов вулики диких бджілок, до камяних скель, вже довгі сотки років святкують Різдво Христове однаково, може вже з тих часів, коли серед тих пастухів жила ще „Народжена на Різдво“, моя свята патронка — Наталена... Її день є завтра, — продовжувала Ноель.

— Я це памятаю, — сказала Маруся.

— І я теж, додала Люїза. Але оповідайте.

— На час „пастушої“ Служби Божої опівночі на постеленій у храмі соломі положили живу людську дитинку, наймолодшу в селі. Завита в пелюшки, завітчана свіжими квітами, зеленню та стьожками, символізує вона Народженого. Щаслива мати дивиться сяючими очима на своє дитятко. Бо ж знає добре, що від нині воно має на собі Боже благословення й щастя для нього забезпечене на ціле дальше життя. Та ж не тільки ті двоє мають що робити біля Вифлеємських „яселець“, — кожна сільська родина виражає до них бодай одного свого члена.

Он попереду стоїть „старший пастир“. У нього в руці тонка, мережана, золота зоря-звізда. За ним — живі, правдиві ягнятка...

— У церкві? — скрикує здивована Маруся...

— А то ж! Вони чисто вимиті, розчісані, мов забавочки, прикрашені різнобарвними стрічками та обвішані переливчастими дзвіночками, що увесь час акомпанюють урочистим співам людей. Часом якесь і заемає повним голосом, „Але того вже пильнує цілий гурт хлопчаків-підпасичів, що з соплками стоять довкола череди й під час Служби Божої грають перед яслами свої гірські свіжі мельодії. Також на показному місці стоять рибалки з живими, свіжозловленими рибами, що, виблискуючи сріблом, тріпочуться в перекиненій на плече сітці.

З-за плечей типової селянки з бронзовим обличчям — „Nagalido“, що ось тільки злізла з прикрашеного осла, виглядають усміхнені чорноокі дівчатка. „Гвардіян“ з Камарги, що пасе там череду рогатої худоби, так вичистив відзнаку своєї гідності — срібний тризуб на високому держалні, що його три гостряки виблискують, як вогники свічок. Три східні володарі, маги чи мудрці, у своїх високих тіярах почувують себе тут „цілком як вдома“. Плащі тих володарів із численними прикрасами — не підроблені. Це цінна спадщина по прадідах, що її передають із роду

в рід. І родина, яка зберігає таку посвятну річ, пишається тим, що „їх плащі куди ліпші, багатіше прикрашені, як по деяких сусідніх селах“.

Є тут і легендарна красуня, яку особливо люблять...

— Це ви про Савську Царицю — Reïna Saba? — запитала Люїза. — Знаєте, вона зо своїм почотом дівчат робила на мене найбільше вражіння. Ах, яка була гарна перед трьома роками! Звали її Оліва (Olive la Rozière). Оліву бачила й я в тій ролі. Ще й у минулому році вона була дуже гарна та цілком молода. Пригадуєте, як всупереч усім історичним вказівкам цю орієнтальну володарку прикрашує середньовічний heppin у формі високого стійжка, з якого спливає довгий прозорий завій на оздоблену гермелінами...

— З білих кріликів, щоправда...

— Але так гарно криє сукню з рясною спідницею та тісним корсетом,...

— А від нього спадає додолу такий чудовий філіграновий пас та омонієра...

На хвильку дівчата заглибились у деталі туалети Савської Цариці, але їх перепинила служниця Юля.

— Чи ще чогось бажають панночки? — спитала вона.

— Ні, ні, — замахали всі руками.

— То може дозволили б мені піти на нічну Службу Божу?

Саме собою, йдїть, Юленька; а слугам скажіть — хто лишається вдома, може лягати спати, ми вже нікого не будемо потребувати...

— Фу, як добре відпочити без слуг! — засміялася мадмуазель Асту. Ну, так...

— Савська Цариця пішки до церкви не приходить: вона й увесь її почот приїздить верхи на конях. За Савською ж Царицею тягнуться маври та мавританки, забувши про те, що вони — „невірні“. Цих також приїздить на конях сила, причому на коні звичайно сидить двоє: кожен чорновусий мавр везе перед собою в сідлі загорнену в біле покривало мавританку...

— О, добре вони далися там у знаки! — перепинила Люїза, — бо ще й нині діти навіть співають там пісеньку про памятний „декрет“, що його оповістив маврський король „рівно в пять годин“...

— Ну, далі, далі! — просила Маруся.

— Що ж далі?... Коло маврів — найправдивіші костюми мають „невірні“, бо це живі, теперішні гітани та гітанки, такі, як вони й нині скрізь по цілій Іспанії. У циганок дивно виглядають їх голови, заквітчані червоними й жовтими гвоздиками, але не так, як роблять скрізь, що квітки власне лежать на волоссю віночком, ні, у них квітки застромлені на довгих стебелинах, немов вони виростають із голов, як із вазонів...

Маруся щиро засміялася.

— А як же старші люди? — спитала вона.

— А, старші — ті на цей святковий день зберігають свої дорогоцінні старо-еспанські одяги...

— Бо ж вони також добре ще памятають, що аж у XVIII-тім столітті прилучили їх до Франції, котра „десь там далеко“! — додала Люїза, — а тут для них „своя“ земля, свої й звичаї, своя й мова..

— До ясел приходить і стародавня Сибіля зо смолоскипами та сувоєм своїх пророцтв про народження Ісуса Христа. За нею — когорта опалених сонцем бравих римських вояків-легіонерів. Це — туземне парубоцтво. Нарешті, з'являється в церкві сам Цезар...

— Здебільша це буває Марк Аврелій. Я ж бачила разом двох — Аврелія й Антонія Пія, — додала Люїза. — Зрештою, зайво питатись у люду про історичні події, що вьажуть його з цими імператорами: факти вже затер час. Одначе память про ті особи живе, і для всього населення то „наші люди“, „наші імператори“. Ще б пак: в кожному бо селищі, чи містечку, як часто й у нас, стоїть якась давня памятка: руїна храму, статуя, арка, що й досі проголошують „Gloria Romanorum“. Нарід пишається тією славою, що її здобули його пра-прадіди — римські вояки. Тут оселилися вони з жінками та родинами, згідно зо старо-римським звичаєм, в таборах — селищах.

— І от, коли вже всі в церкві, — урочисто виголошує пан-отець :

— Північ, християни! Христос народився!.. Тоді дзвонять дзвони, співають хори сопілок і розрадувані люди. Ах, як це гарно!... З тією піснею підуть і всі з церкви, несучи радісну новину довкола. Пастухи, і маври, і маги, і селяни-верховинці, такі піренейські гуцули...

— Але ж у церкві лишиться до ранку „почесна варта“, — додала Люїза. — Так, так. Дитину з ясел візьме щаслива мати, натомість над ясламип оставлять серед безлічі свічок Монстранцію з Найсвятішими Тайнами. Навколо стають не діти, не якісь там міністранти чи немічні побожні бабусі... Ні, там лишається „при колісці Христовій“ цвіт села — найкращі з юнацтва та мужі, здібні носити зброю. І ці римські вояки, пастирі та гвардіяни, триматимуть „лицарську варту“, то молучись уголос, то — напереміну — співаючи колядки...

Люїза відкинула голову на подушку канапи й задумливо додала:

— Народові, що зберіг у крові поганську любов до форми, в душі ж має прищеплену Еспанією містику, однаково потрібні і живий символ — жива дитина, й містичні Найсвятіші Тайни. Однаково ясно бачить він Христа-Спасителя й у білому кружальці Найсвятіших Тайн, і в безгрішній ще людській лялечці...

— І скільки має він у цім світлоїрадости, — продовжувала Ноель. — Бо ж він всією душею переживає незабутню для людства Святу Вифлеємську Ніч, про яку, йдучи з гір, пастухи

й маври, Сибіля, й Цариця Савська з обома римськими імператорами співають повним серцем радісну новину:

— „Христос народився!... Мир і спокій людям доброї волі“...
Всі замовкли, задумавшись над тими вічними, глибокими словами...

Перша отямилася Маруся...

— От як це гарно — сказала вона. — Але ми так заговорилися, що може й у нас уже північ... Я ж приготвила для ворожби й віск, і оливо — ось піду, засвічу свічки, а ви гасіть там лампу й переходьмо сюди...

Тим часом Люїза, розхвильована згадками, тихо співала рідну колядку:

San Jose se fache	(Святий Йосиф гнівається,
Que l'infernaou	Що той пекельник
Veni ferra boutique	Прийшов та відкрив крамничку
Devant soun ouchtaou	Перед його вертепом).

Маруся оглянула таємничу декорацію ворожби. З темряви неосвітленої залі блиснуло поверхнею сонного ставу велике дзеркало. В ньому відбивалося, творючи нереальний, кришталевий коридор, ще друге дзеркало, квадратове, поставлене між два свічники з тремтячими вогниками високих воскових свічок. За цими освітленими дзеркалами — столик, два стільці й два повні столові прибори. Не було тільки чомусь ножів.

— Ножів не можна, — вияснювала Маруся, — бо ж — не під піч згадувати, — може й щось лихе трапитись. А це — показала вона на дві мисочки, що стояли на окремому столику, — молошна каша й трохи куті; конче мусить бути для „тих“. Кутя мусить бути з маком і медом, щоб могли по-християнському справити Свят-вечір і ті душечки, що придуть. Душечки мертвих до молошної каші та меду — дуже охочі, — додала цілком серйозно з виглядом знавця трансцендентальних річей.

Вона поправила велику „психе“ — велике овальне дзеркало в рухливих рямах, перетягнене сюди з мачушиного будуару.

Ноель завагалася. Скидалося це на чари і їй — „монастирці“ не випадало ставитися з довірям до видимих забобонів. Але також не хотілось їй уразити й Марусі, яка з такою пильністю робила всі приготування та запевнювала, що цього „найпевнішого способу ворожби боїться рішуче кожна дівчина й мало котра вдержить“. Ноель у цю окультистику не вірила й її справді не боялася. Знати ж своєї майбутности й свідомо не хотіла з мотивів побожних, а також і з переконання, що наперед відоме життя може стати зовсім незносиме, як це їй нераз говорили й черниці в монастирі. Тому вирішила не противитися Марусі й залишилася сама в залі. Але тільки що сіла у крісло проти дзеркала, враз почула за собою шелест сукні. Думала, що то прийшла мадмуазель Люїза й, не дбаючи про Марусин заказ „обертатись, щоб там не чулося й щоб не робилося за спиною“, — обернулася і стривожилася. Перед нею стояла та „Шовкова чорна пані“, яку вона добре знала, бо вже багато разів

